

“ИҚТИСОДИЁТ НАЗАРИЯСИ” ФАНИНИ ЎҚИТИШДА ТАНҚИДИЙ РИВОЖЛАНТИРУВЧИ СТРАТЕГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ МАЗМУНИ ВА ТЕХНОЛОГИЯСИ

Ниёзова Ирода

*Бухоро давлат университети
“Иқтисодиёт” кафедраси ўқитувчиси*

Қаҳҳоров Дилшод

*Иқтисодиёт йўналиши
4-босқич талабаси*

Иқтисодий фанларни ўрганишда талабаларнинг танқидий фикрларини ривожлантиришга таъсир кўрсатиши, уларни жамият ривожланиши иқтисодий қонун, тенденцияларини чуқур тушуниши, назарий масалалар билан амалиётни боғлаш маҳоратини ҳосил қилишлари учун маъруза асосий талабларга жавоб бериш керак: маълум бир йўналишга, иқтисодиётни асосий қонунлари, тенденциялари, принциплари, ижтимоий, иқтисодий тараққиётнинг муаммоларини таҳлил қилишга қаратилган бўлиши керак. Шунингдек, ёш авлоднинг дунёқарашини шакллантириш, ҳаёт кечириш тарзини танлашнинг тарбиявий аҳамиятини ошириши лозим. Илмийлиги жиҳатдан назария асосларини амалиёт билан, масаланинг қўйилишини илмийлик билан ҳамда иқтисодиётнинг янги долзарб масалаларига ижодий ёндашиш билан, назарий далилларнинг мантиқийлик билан узвий бирлиги таъминланиши керак.

Олий таълим муассасасида иқтисодий фанлардан маъруза ўқиш ўқитувчи олдида қуйидаги вазифаларни қўяди:

- талабаларга иқтисодиёт фанларининг назарий бойлигини очиб бериш;
- дунёдаги машҳур иқтисодчилар, Ўзбекистон республикаси Президенти ва таниқли иқтисодчи олимларнинг ишларини чуқурроқ ўрганишга ёрдам бериш;
- бир фандан олган билимларини бошқа фанларни ўрганишда ижодий қўллашларига ёрдам бериш;
- талабаларга бозор иқтисодиёти шароитида мураккаб ижтимоий иқтисодий муаммоларни ечиш учун тўғри йўл топиш борасида ўзига ишонч руҳини тарбиялаш.

Маъруза талабаларда фанни ўрганишга қизиқиш, иштиёқ уйғотиши керак. Маърузани шундай тузиш керакки, талабада фанни чуқур ўрганиш учун мустақил равишда адабиётлар топиш, уларни устида ишлаш, тушунишга

хоҳиш истак туғилсин. Шунинг учун зарур материаллар, китоблар, журнал ва бошқа манбаларни танлаш принципиал аҳамиятга эга. Маърузанинг ижтимоий иқтисодий йўналиши унинг илмийлиги билан боғлиқ. Маърузачи реал ҳаётнинг объектив таҳлилига, иқтисодий тараққиётнинг асосий қонуниятларига, иқтисодий ҳодисалар ва хўжалик ҳаётининг омиллари ўртасидаги ички боғланишларни аниқлашга, таҳлил қилишга асосланиши керак. Тажриба шуни кўрсатадики, талабага ишончли далиллар, чуқур таҳлил кўпроқ таъсир қилади. Ҳар қандай фан, жумладан, иқтисодий фанлар ҳам ишончли далиллар, маълумотлар, назарий ва амалий хулосаларга таянади. Психологларнинг кузатишларича билиш, ўрганиш жараёни фикрлар қарама қаршилиги асосига қурилса, самарали бўлади. Илмий мунозара талабалар учун ижодий муҳит яратади. Иқтисодчи педагоглар учун мўлжалланган маърузада мунозарали саволларни қўйиш, турли нуқтаи назарларни баён қилиш мақсадга мувофиқ. Маърузачининг ўзи маълум бир нуқтаи назарни қўллаб-қувватлар экан, талабаларга ҳам ана шу қараш тўғрилигини тушунтириши, аудиторияни ишонтириши керак.

Маъруза (арабча, лекция (лот. *lectio*) ўқиш) ўқув материали, бирор масала, мавзу кабиларнинг изчил, маълум бир тизимга солинган баёнидир. Маъруза ўқув жараёнининг асосий бўғини, дарс ўтишнинг асосий шакллари билан биридир. Маъруза ўқувчи талабалар билан мулоқотда бўлишнинг алоҳида шакли ва уни бошқа ҳеч қандай ўқув шакли билан алмаштириб бўлмайди. Маърузанинг олдида қўйиладиган мақсад ҳар хил бўлиб, бу мақсад максимал даражада амалга ошиши учун, унинг функцияларига аҳамият бериш керак. Маъруза ўқитишнинг қуйидаги қатор функцияларини бажаради³⁸.

1. Профессинал таълим бериш ва дунёқарашни шакллантириш.

2. Талабалар диққатини асосий мақсадга йўналтириш. Маърузада талабаларнинг диққат эътибори ўқув материалининг асосий мазмуни, қонун қоидалари, уларнинг назарий ва келгусидаги амалиётда, мутахассислик фаолиятида қандай ўрин тутиши ва аҳамиятига, уни ўзлаштириш методларига қаратилади.

3. Талабаларга тарбиявий таъсир кўрсатиш. Уларни ахлоқий, маънавий жиҳатдан баркамол бўлиши, меҳнатга муносабати, ижтимоий психологик хислатларини шакллантириш.

4. Билим бериш, ўрганаётган фан бўйича ахборот олиш, олган ахбороти асосида хулоса чиқаришга ўргатиш.

³⁸ Тожибоева Д. Махсус фанларни ўқитиш методикаси. Ўқув қўлланма. Т.: «Фан ва технология», 2020

5. Методологик маъруза жараёнида тадқиқот методлари таққосланади, қиёсланади, илмий изланиш тамойиллари аниқланади.

6. Идрок, тафаккурни ривожлантирувчи – тингловчиларда билмаганини билишга қизиқиш уйғотади. Танқидий фикрлаш ва ўз фикрини асослашга ўргатади. Танқидий фикрлаш: а) даъват б) англаш, тушуниш в) фикрлаш, тафаккур босқичларига ажратилади.

1. Даъват босқичи. Унда ўқитувчи маърузани бошлар экан, талабалар диққатини маърузани эшитишга жалб қилади. Турли методларни қўллаб, уларни маърузада фаол қатнашишга чорлайди. Дастлаб талабалар мазкур мавзу бўйича нималарни билишлари аниқланади. Ана шу билимга дарс жараёнида янги билимлар қўшилиши керак. Шунинг учун талабаларга тезда бажариладиган турли топшириқлар берилади. Савол қўйиб, ақлий ҳужум методини қўллаш орқали талабалар учун маълум:

- ўрганган билимларини аниқлашни;
- қўйилган саволни жуфтликда муҳокама қилиш ўз фикрларини айтиш;
- аввалги маърузада ўрганилган тушунчалар мазмунини гапириб беришни таклиф қилиш
- орқали амалга ошириш мумкин.

2. Навбатдаги босқич мазмунни тушуниш, англашдан иборат.

Бу босқичнинг асосий вазифаси талабаларнинг янги материални тушунишларини таъминлашдир. Бунда ўқитувчи талабаларга турли саволлар билан мувожаз этади, масалан:

1. Сизнинг учун ҳозир эшитганларингизнинг қай бири янгилик бўлди?
2. Эшитганларингиз бўйича сизнинг фикрингиз қандай?
3. Сизда энг катта таассурот қолдирган нима? – кабилар.

3. Тафаккур босқичида олинган билимлар мустаҳкамланади.

Ўрганилаётган масала бўйича талабаларнинг ўз тушунчалари шаклланади. Маъруза эшитгач, уларнинг билимлари кенгайиб, мустақил фикрлайдилар, ўз фикрларини эшитганлари билан таққослайдилар. Бу босқичда талабаларга фикрларини таҳлил қилишга қаратилган топшириқлар берилади. Улар турлича бўлиши мумкин.

Дарс ўтишда педагогик вазифа янги мавзунини муаммо сифатида ўртага қўйиб, турли нуқтаи назарларни ҳисобга олган ҳолда, уни ечиш йўлларини топиш орқали удаланади. Ҳозирги куннинг талабларидан келиб чиқиб, дарсда талабалар фаоллигини оширишга қаратилган жадаллаштирилган (чуқурлаштирилган) маъруза методини қўллаш борган сари оммалашмоқда.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Abdulloev, A. (2023). Methodological foundations for evaluating the efficiency of agrocluster management. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 42(42).

2. Abdulloev, A. (2023). АГРОКЛАСТЕР ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШНИНГ “БАЗАВИЙ” МОДЕЛИ ВА УНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 42(42).

3. Junaydulloyevich, A. A., & Rasulovna, K. N. (2021). Price Formation in Marketing: A Tool for Price Formation and Change. *Academicia Globe*, 2(6), 142-146.

4. Таирова, М. М., & Дустова, А. К. (2020). Роль гостиничных сетей в индустрии туризма. In Прорывные научные исследования: проблемы, закономерности, перспективы (pp. 57-59).

5. Gafurova, S. K. (2023). Quality Management In Education: A Systematic Approach. *Educational Research In Universal Sciences*, 2(17 SPECIAL), 126-129.

6. Niyozova, I. (2021). The Transition to the Green Economy and the Importance of Strategy. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 8(8).

7. Niyozovna, N. I. (2023). Ways to Increase the Competitiveness of Enterprises through Digital Marketing Strategies. *European journal of business startups and open society*, 3(12), 154-157.

8. Таирова, М. М., & Гиязова, Н. Б. (2016). Поддержка предпринимательской деятельности в Узбекистане. *International scientific review*, (2 (12)), 105-107.

9. Таирова, М. М., & Кодирова, Н. Р. К. (2020). Инновация-концептуальная основа модернизации. *Наука и образование сегодня*, (2 (49)), 35-36.

10. Qayimova, Z. (2023). Ways to Develop Economic Infrastructure in Uzbekistan. *Центр Научных Публикаций (Buxdu. Uz)*, 27(27).

11. Kadirovna, S. N. (2024). Importance of Foreign Experience for Uzbekistan in the Transition to a Green Economy. *EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY*, 4(4), 48-51.

12. Giyazova, N. (2023). The share of world countries in the textile industry and the importance of marketing in its development. *Центр Научных Публикаций (Buxdu. Uz)*, 27(27).

13. Niyozova, I. (2023). The Reforms Implemented In The Higher Education System Of The Republic Of Uzbekistan And Their Achievement Of Financial Independence. Центр Научных Публикаций (Buxdu. Uz), 38(38).

14. Таирова, М. М., & Гиязова, Н. Б. (2016). Поддержка предпринимательской деятельности в Узбекистане. International scientific review, (2 (12)), 105-107.

15. Таирова, М. М., & Кодирова, Н. Р. К. (2020). Инновация-концептуальная основа модернизации. Наука и образование сегодня, (2 (49)), 35-36.

16. Таирова, М. М., Абдуллаев, А. Ж., & Гиязова, Н. Б. (2016). Особенности маркетинга в агропромышленном комплексе. In Современное экологическое состояние природной среды и научно-практические аспекты рационального природопользования (pp. 3871-3873).

17. Niyozova, I. (2021). Mechanism of Implementation of Mandatory Health Insurance in Uzbekistan under Conditions of Increasing Integration Processes. Центр Научных Публикаций (Buxdu. Uz), 7(7).

18. Odinayeva, N. F., Bakayeva, M. A., & Giyazov, B. B. (2022). Intellectuals with Higher Education in the Economy and Ways to Increase their Competitiveness. Miasto Przyszłości, 84-86.

20. Navruz-Zoda, L. B., & Navruz-Zoda, Z. B. (2020). Improvement Of Social Prestige Of Entrepreneurial Companies In Bukhara Region. Academy, (3), 37-39.

21. Usmanova, A. B. (2022). Sport Tourism As A Sport And Form Of Activity. European Journal Of Innovation In Nonformal Education, 2(1), 212-214.

22. Усманова, А. (2022). The Current State And Analysis Of The Tourist Potential Of The Bukhara Region. Центр Научных Публикаций (Buxdu. Uz), 15(15).

23. Rakhmatullaeva, F. M., & Aminova, N. B. (2022). Methodological Approaches To The Development Of Ecological Tourism Logistics. European Journal Of Innovation In Nonformal Education, 2(1), 207-211. 22. Dustova, A. (2022). Stimulating The Economic Growth Of Territories Through The Development Of Regional Tourism. Центр Научных Публикаций (Buxdu. Uz), 12(12).

24. Xasanova, S. (2023). Analysis of the Work Carried Out in Uzbekistan and the World to Prevent Tax Violations. EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION, 3(12), 47-50.

25. Хаирова, Д. Р., & Сайфуллаева, М. И. (2021). Тенденции развития цементной индустрии в Узбекистане. Бюллетень науки и практики, 7(6), 358-362.

26. Сайфуллаева, М. (2023). РАЗВИТИЕ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ КАК ФАКТОР СТАБИЛЬНОГО РОСТА. Nashrlar, 368-371.

27. Qayimova, Z. (2023). Theoretical Aspects of the Development of the Socio-Economic Infrastructure of the Country. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 27(27).

